

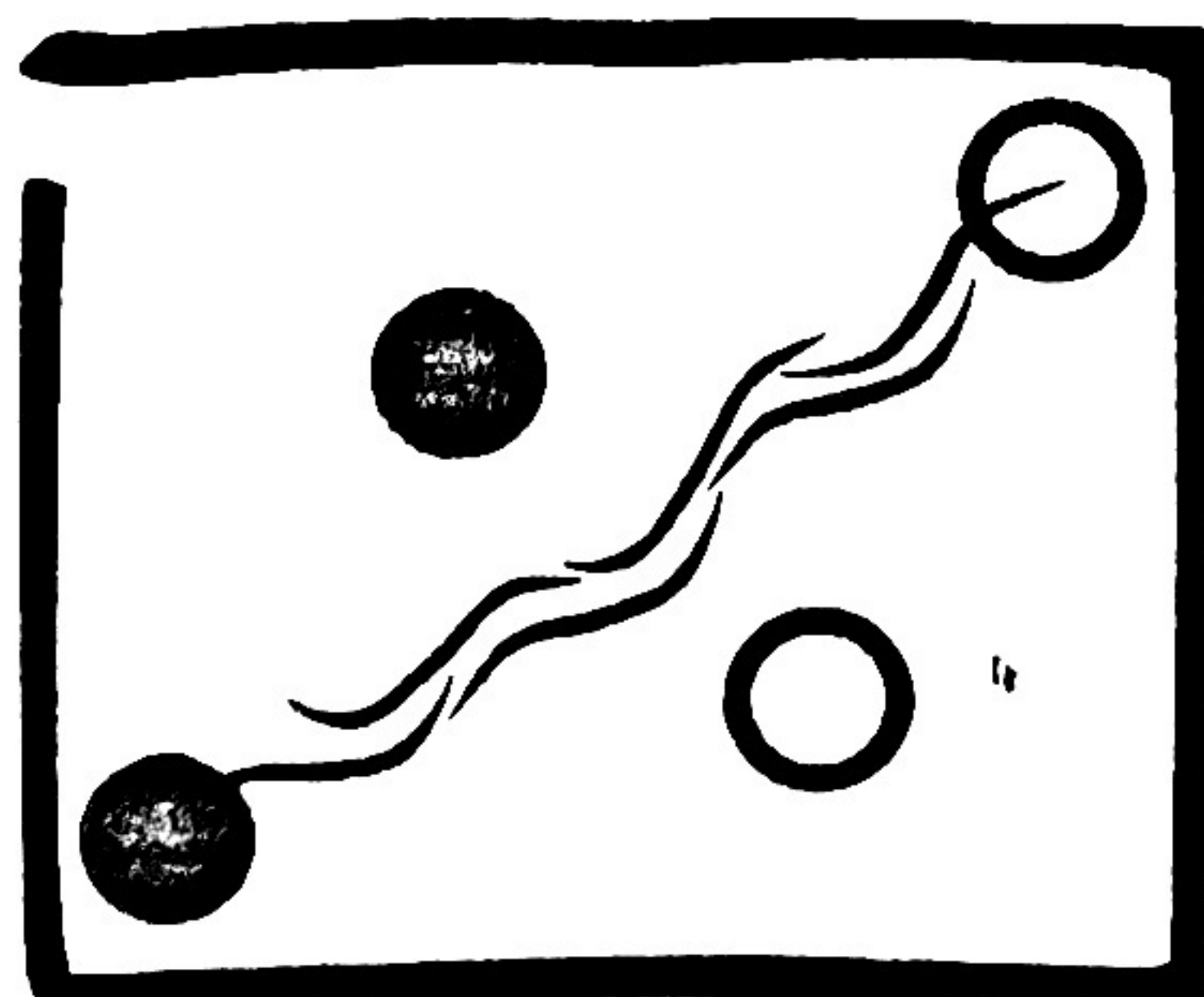
A változás/váltakozás bizonytalansága és kényszere – 20. századi kisebbségi minták

2023. október 27.

Komárom

Fórum Kisebbségkutató Intézet

Etnológiai Központ

Program

10.30

Megnyitó – Liszka József, Vataščin Péter

10.45 – 11.05

Kotics József (Miskolci Egyetem, Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszék)

Bizonytalanság és stigmatizáció a romákkal való interetnikus kapcsolatokban

11.05 – 11.25

Szabó Henriett (Debreceni Egyetem, Néprajzi Tanszék)

Előítélet és bizonytalanság – avagy a magyarországi diplomás roma fiatalok hatása a társadalmi életre

11.25 – 11.40

Vita

11.40 – 12.40

Ebéd

12.40 – 13.00

Papp Árpád (Szabadkai Városi Múzeum)

A kisebbségi kutatástörténet besorolásának bizonytalansága

13.00 – 13.20

Rácz Krisztina (Belgrádi Egyetem, Filozófiai és Társadalomelméleti Intézet)

Bizonytalanság és diaszporizáció: a vajdasági magyarság mint virtuálisan elképzelt közösség

13.20 – 13.40

Vita

13.40 – 13.50

Kávészünet

13.50 – 14.10

Papp Richárd (ELTE TáTK, Társadalmi Kapcsolatok Intézete, Kulturális Antropológia Tanszék)
Bizonytalanság és bizalmatlanság a magyarországi holokauszt- emlékezetben

14.10 – 14.30

Tóth Mária Orsolya (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Hungarológiai Tudományok Doktori Iskola)
„Ajánlatos volt ez a föld, kaptak házat, földet...”. Felvidéki telepes családok a 20. század eleji erdélyrészi állami telepeken

14.30 – 14.50

L. Juhász Ilona (Fórum Kisebbségkutató Intézet, Etnológiai Központ)
Biodíszletek, haladó hagyományok, gyökerek, aktuálpolitika

14.50 – 15.10

Vita és a konferencia lezárása

18.00

Vacsora

A konferenciát a SZK Kisebbségi Kulturális Alapja támogatja.

Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

Absztraktok

Kotics József

Bizonytalanság és stigmatizáció a romákkal való interetnikus kapcsolatokban

Az előadás az etnikumközi kapcsolatok viszonylatában mutatja be, hogy a változás/változtatás kiváltotta bizonytalanság érzet mely dimenziókban érhető tetten. Kifejezetten a romákkal való interetnikus kapcsolatokban megjelenő bizonytalanságot vizsgálom két szintéren. A lokális életvilágok szintjén a bizonytalanság a stigmatizáló különbségtételre alapozódva jön létre, amikor is az aszimmetrikus helyzetben élő romák megbélyegzettsége az eltérő gazdasági stratégiájuk és életvitelük következménye. Az antropológiai kutatások a társadalom alsó rétegébe tartozó romák esetében „jelenre orientált habitusról” beszélnek, amelynek legfőbb jellemzője az életforma szétziláltsága, a jövőkép nélkülség és a bizonytalanság. Az előadás a romák azon csoportjára is kitér, akik a diplomaszerezés révén sikeres felfelé történő mobilitást valósítottak meg, azonban a „köztesség állapotában” meghatározó életérzésük a bizonytalanság. A „se ide, se oda” tartozás hozta létre a „permanens liminalitás „ állapotát, amely a teljes társadalmi elfogadottság hiányában a bizonytalanságra épül.

Szabó Henriett

Előítélet és bizonytalanság – avagy a magyarországi diplomás roma fiatalok hatása a társadalmi életre

Magyarország legnagyobb etnikai nemzeti kisebbsége a cigányság, amelynek lélekszáma közel 10 %-a az ország lakónépességének. A roma népesség arányának növekedése és térbeli elhelyezkedésének sajátosságai, általában a vonatkozó etnodemográfiai és a szocioökonómiai tendenciák miatt az etnikai csoport integrációja korunk egyik legfontosabb ösztársadalmi jelentőségű kérdése.

Mindezen túl az is feltűnő, hogy a romák iskolázottsági arányszámai jóval elmaradnak a többségi társadalom mutatóitól. Míg a roma fiatalok alig 1%-a, addig a többségi magyar társadalom közel 20%-a rendelkezik felsőfokú végzettséggel. A vonatkozó kutatásokból az is kiderül, hogy a roma származású értelmiségiek helyzete gyakran leírható a „köztes kiettség” állapotával. Ennek lényege, hogy a kibocsátó közösségben elsajátított minták már nem alkalmasak az érvényesülésre, míg a többségi magyar társadalomba történő beilleszkedéshez szükséges mintákat még nem sikerült maradéktalanul elsajátítaniuk. A köztes szituáció az érintett roma fiatalok számára nehezen feloldható élethelyzet.

Jelen előadás tárgya a „köztes kitettségben” kódolt bizonytalanság elemzése. A kérdés mind a kisebbség, mind a többség aspektusából fontos téma. A tanult roma fiatalok státuszát meghatározó bizonytalanság-tapasztalat a saját közösség stigmatizáló értékítéletének, illetve a többség attitűdjét meghatározó előítéleteknek egyaránt kitett társadalomlélektani affekció. Az előadásban az előítéletek irányából és az előítéletekből kiindulva kívánom megvizsgálni a változás – diplomás roma fiatalok mobilitási folyamatainak – társadalmi hatását, és a két érintett fél – romák és magyarok – esetében a bizonytalansági faktorok mintázatát.

Papp Árpád

A kisebbségi kutatástörténet besorolásának bizonytalansága

A kisebbségekről alkotott, már-már közhelyes állítások halmazának egyik sarkosnak tűnő megállapítása lehetne a nemzeti vagy a nemzet megmaradása érdekében tett erőfeszítésekre vonatkozó: a néprajz, hagyományosan a népéletre vonatkozó kutatások megvalósulása vagy éppen megghiúsulása egy többségi-kisebbségi politikai változó erőviszony alakulásának története is egyben.

A tanulmány célja olyan, nem helyspecifikus megállapítások megtétele, melyeket egy regionális és kisebbségi kutatástörténet kapcsán kockáztathatóak meg: a vizsgálat három impériumváltás, illetve egy intézmény nélküli állapot által határolt időszak jelenségeinek értelmezése a hajdanvolt Bács-Bodrog vármegye esetében annak érdekében, hogy az adott időintervallumokban regnáló domináns politikai struktúrákra adott helyi, a magyar tudományosság válaszai alapján megfogalmazhatóvá váljon – a sajátos, érzelmi-geopolitikai kettősségre vonatkozó – tézisünk.

Rácz Krisztina

Bizonytalanság és diaszporizáció: a vajdasági magyarság mint virtuálisan elképzelt közösség

Előadásom célja, hogy számot adjon arról a társadalmi dinamikáról, amely a szerbiai magyar közösségben 2010 óta zajlik, és amely még nem volt tudományos viták tárgya. A vajdasági magyarok számára ugyanis a legtöbb szerbiai állampolgár által érzett gazdasági nehézségeket és a kedvezőtlen politikai légkört enyhítette a magyar állampolgárság megszerzésének lehetősége. Ennek eredményeként a vajdasági magyarság tömeges kivándorlásának új hulláma indult el, ami a legutóbbi, 2022-es népszámlálás adataiban is megmutatkozott, de a „köztes” identitások újszerű módjai is. Tudományos szempontból a vajdasági magyar közösséggel elsősorban a kisebbségkutatás területe foglalkozik, ami fontos eredményeket hozott, de nem magyarázza meg a közösség tagjainak identitásában bekövetkezett jelenlegi változásokat. Másrészt a diaszpórákutatók hagyományosan

azokra a kivándorlókra összpontosít, akik „végleg” megváltoztatták lakhelyüket, és lassúnak bizonyul a vizsgálódásokba bevonni az olyan jelenségeket, mint az ingázás, az ideiglenes tartózkodás, a párhuzamos kulturális kapcsolatok két társadalommal, valamint a kisebbségi kérdések, identitás, nyelv és a kultúra. Ezeket a témákat két, a vajdasági magyarok körében népszerű Facebook-oldal, a Rokon Ilonka Copyright és a University of Bótelőtt esetében vizsgálom. Amellett érvelek, hogy ezeken az online platformokon a formák és tartalmak nemcsak leképezik, hanem konstruálják is a vajdasági magyar identitás új formáit, amelyek egyre kevésbé a „Vajdaságban élni”, és egyre inkább a „vajdaságinak lenni” tapasztalatán alapulnak. Ezek a tapasztalatok a közös, a közösség tagjai számára érthető és értelmezhető humoron, tudáson és nyelven keresztül mutatkoznak meg. Állításom szerint a transznacionális etnikai kisebbségi közösségek, mint amilyen a vajdasági magyarság, összetett dinamikájának megértéséhez olyan megközelítésre van szükség, amely ötvözi az etnikai kisebbségek és diaszpórák kutatását.

Papp Richárd

Bizonytalanság és bizalmatlanság a magyarországi holokauszt-emlékezetben

A Visegrádi Alap támogatásának köszönhetően lehetőségem nyílt arra, hogy egy kvalitatív társadalomtudományi módszereket alkalmazó kutatási projektet koordináljak a holokauszt emlékezetének transzlokális és transzgenerációs jelentéseinek feltárására Lengyelországban, Csehországban, Szlovákiában, Magyarországon, Romániában és Szerbiában.

Közel nyolcvan év telt el a holokauszt tragédiája óta. Az áldozatok és szemtanúk nemzedékének élő, kommunikatív emlékezete lassan átalakul a kulturális emlékezet mintáivá. Mindeközben Közép-Európában az elmúlt évtizedekben nem volt kollektív szembenézés, nem volt nyilvános és átfogó nyílt társadalmi diskurzus a vészorszakról. A felejtés és az elhallgatás problémái, az antiszemitizmus társadalmi megnyilvánulásai és a holokauszttagadás narratívái ma is jelen vannak Közép-Európában.

Előadásomban, a konferencia tematikájához kapcsolódva, az említett kutatás módszertani tapasztalataiból indulok ki. Kutatásunk során, a terepmunka folyamatában, illetve az interjúk szervezésekor folyamatosan bizalmatlanságból fakadó háritásokba botlottam. Az interjúkra felkértek kilencven százaléka ugyanis visszautasította az interjúkban való részvételt. Bizalmatlanságukat sokszor kutatásunk témájára vonatkozó bizonytalanságaikkal indokolták.

Felmerül a kérdés: miből fakadhat a holokauszt-emlékezethez és az azt kutatni kívánó személyekhez kapcsolódó bizalmatlanság és bizonytalanság?

Előadásomban többek között erre a kérdésre keresem a válaszlehetőségeket eddigi kutatási eredményeink perspektívájából. Ehhez kapcsolódva előadásom kitér a holokauszthoz kapcsolódó

lokális emlékezetnek és felejtésnek, a zsidóságról és a holokausztról való kulturális tudás hiányának, valamint a reflektálatlan antiszemitizmus narratívákban és a helyi folklórban való tovább élésének értelmezésére is.

A leírtak tükrében előadásom a holokauszt emlékezetének kutatásával összefüggésben kíván hozzájárulni a konferencia episztemológiai és módszertani dilemmáinak megvitatásához.

Tóth Mária Orsolya

„Ajánlatos volt ez a föld, kaptak házat, földet...” Felvidéki telepes családok a 20. század eleji erdélyrészi állami telepeken

A kutatásom helyszíne a Marosludashoz (Románia) tartozó négy telep: Andrásy-, Eczken-, Mezőalbis-, Belsőtelep. Az 1894-es telepítési törvény V. törvénycikkelye értelmében a magyar királyi kincstár 1901-ben Albisi Eczken Sándortól, illetve ifj. Gróf Andrásy Gyulától földet vásárolt, így alakult meg 141 családdal, 1903–1905 között a négy telep Marosludas községben. A telepítés a község megnagyobbítását szolgálta.

Jelen előadásomban a Marosludas mellé telepedett telepes családok emlékeinek, elbeszéléseinek vizsgálatára vállalkozom. Főleg azt szeretném körüljárni, hogy a 20. század eseményei hogyan alakították a telepek életét, a történelem hogyan tükröződik az idetelepült családok életében, különös tekintettel a felvidéki településekről származó családok esetében.

Az előadásom gerincét a telepek alakulástörténete képezi, ezen belül pedig a telepes családok (felvidéki telepesek) alakulástörténete. Arra keresem a választ, hogy mit tudnak a lakosok a saját családjuk történetéről, a telepítésről, mire emlékeznek, esetleg mire nem emlékeznek az egyes generációk, továbbá arra is kíváncsi vagyok, hogy hogyan emlékeznek az adott eseményekre, milyen forrásból származik a tudásuk, kitől tudják azt, amit tudnak, hol és milyen körülmények között hallottak ezekről; az így megszerzett tudást hogyan és/vagy egyáltalán átadják-e másoknak is. Kérdésként merült fel az is, hogy valójában mi képezi a telepek történetét: maga a település története adja a keretet, esetleg a gazdálkodás története/i, a földtulajdon, az intézmények, a család története?

Azt vizsgálom, hogy az idetelepült egyéneknek/családoknak hogyan sikerült az új körülményekhez adaptálódni, milyen szocializációs folyamatok figyelhetők meg; a történetmondás során hogyan rajzolódik ki a nemzeti történelem dimenziója, illetve az egyéni élettapasztalatok milyen helyet foglalnak el ezen belül.

L. Juhász Ilona

Biodíszletek, haladó hagyományok, gyökerek, aktuálpolitika

Az előadás gyakorlati példákon keresztül azt kísérli meg bemutatni, hogy a szlovákiai magyarok kisebbségbe kerülésük óta hogyan kapcsolták össze a nemzeti és népi hagyomány fogalmát, s hogyan használta ki és élt vissza a az aktuális hatalom a néprajzi jelenségekkel, miképpen használta ki politikájának propagálására. A helyi, ún. hagyományos, vagy pedig műmagyaros viseletbe öltözött emberek lényegében a Horthy-korszaktól kezdve jelen vannak a különféle rendezvényeken egyfajta biodísztelként is. Az 1989-es rendszerváltást követően egyre gyakrabban tűnnek fel a különféle szlovákiai magyarok eseményein az „ősmagyar“ öltözéket viselő személyek. Ennek megtestesítői pl. az utóbbi évtizedekben megjelent „barantások“, valamint a „felvidéki daliák“ (az „ősmagyar harcmódot“ művelő és népszerűsítő csoportok) is, akik saját maguk által kreált viseletben gyakori résztvevői (különféle funkciókat betöltve) a politikai rendezvényeknek. Az államszocializmus éveiben a folkórcsoportok is aktív szerepet vállaltak a szövetkezetesítés népszerűsítésében, de nem csupán a színpadokon, hanem elsősorban a határban a különféle mezőgazdasági munkákat végző (elsősorban az aratók) munkásoknak a helyszínen prezentálták műsorukat. Ezeken a fellépéseken a repertoár fontos részét képezték az aktuálpolitika elvárásai szerint a szocializmust és a szövetkezetesítés előnyeit propagáló, és a korábbi rendszert gyakran kigúnyoló átköltött szövegű népdalok vagy akár magyar nóták. A rendszerváltást követően jelentősen megváltozott a népviseletek színe is. Az újonnan varrt ruhák már nem az eredeti színösszeállításban készülnek, hanem a piros-fehér-zöld színkombináció dominál. A komáromi gimnáziumban a palotást táncoló diákok ruhája ugyancsak ilyen színösszeállítású, s már nem csupán táncos produkcióval szerepelnek, hanem a különféle iskolai rendezvényeken biodísztelként vesznek részt.